

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1993-1994

ISSN 1211-7250

BRNO 1997

381 ch. n. 1992
382

250,-

S 9395458

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1993-1994

Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: ps@isibrno.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc

Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Patrik Červák, Mgr. Balázs Komoróczy,
Ing. Petr Škrdla

Na titulním listě: Rekonstrukce skládané dýky z Maref

Tisk: Tiskárna Gloria, Rosice u Brna

Náklad: 400 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

© 1997 by the Authors

All rights reserved

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

VRBOVEC III (okr. Znojmo)

Kolmé linie s nárožím jsme zachytili asi 2000 m V obce.

ŽEROTICE (okr. Znojmo)

Levý břeh Jevišovky nese početné doklady archeologických lokalit. Porostové příznaky objektů jsme zachytili 500 m J až 1000 m JV směrem k Prosiměřicím.

VELKÁ BÍTEŠ (okr. Žďár n/S)

Přibližně 1000 m JV vlevo silnice do Velké Bíteše jsme v obilí pozorovali linii (příkop?) se dvěma nárožními. Linie byla v jednom místě přerušena. Asi 200-300 m od ní se nacházela další linie.

Literatura:

Braasch, O. 1995: 50 Jahre verloren, in: Luftbildarchäologie in Ost- und Mitteleuropa, Aerial Archaeology in Eastern and Central Europe, Internationales Symposium 26.-30. September 1994 Kleinmachnow, Land Brandenburg, Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 3, Potsdam, 109-122.

Kovárník, J. 1984: Terénní archeologický průzkum na jižní a jihozápadní Moravě, PV AÚB 1982, 94-100.

PŘÍSPĚVEK KE STUDIU SKELETŮ ZE SLAVKOVSKÉHO BOJIŠTĚ

Ladislava Horáčková, Lenka Benešová, Oddělení lékařské antropologie, LF MU Brno

Na podzim roku 1994 byla při záchranném archeologickém výzkumu na staveništi firmy Mc Donald's (Rohlenka) při okraji katastru obce Jiříkovice odkryta další společná hrobová jáma s lidskými kosterními pozůstatky. Podle nalezených doprovodných předmětů (spony, knoflíky vojenských uniforem, malá ruská ikona) šlo o zbytky skeletů mrtvých nebo části těl zraněných při válečných událostech v bitvě u Slavkova roku 1805.

Kosterní materiál byl převezen k podrobnému antropologickému a paleopatologickému zpracování do laboratoří oddělení lékařské antropologie Anatomického ústavu lékařské fakulty MU v Brně.

Celkově byly nalezeny kosterní pozůstatky nejméně 22 jedinců. Podle klasických antropologických kritérií mělo typické mužské znaky 18 skeletů, dvě kostry byly ženské a dvě nedospělých jedinců. Věk mužů se pohyboval nejčastěji na dolní hranici kategorie adultus (mezi 20-30 lety, pouze v jednom případě mezi 30-40 lety). Jedna z žen se dožila 20-25 let, druhá 30-40 let, u mladistvých se předpokládá věk okolo 17 let. Svalový reliéf byl u většiny kostí velmi dobře vytvořen. Tělesná výška se u mužů pohybovala v rozmezí od 166,8 do 178,6 cm a dosahovala tehdejší vojenské míry.

Důležitou součástí výzkumu kosterních pozůstatků z Jiříkovic (Rohlenka) bylo sledování chorobných změn na kostech. Samozřejmě jsme předpokládali, že ve všech třech armádách - francouzské, ruské a rakouské - byla převaha mladých a zdravých mužů, proto i očekávané spektrum patologických nálezů bude jiné než u běžné, věkově různorodé populace. Skutečně také ani jediný případ nevykazoval stopy po dlouhodobém závažném onemocnění (např. tbc, syfilis, nádoru, hematogenní nebo metabolické chorobě a pod.). Tento fakt však

nevyklučuje možnost, že vojáci mohli být sužováni akutními nemocemi, zejména infekčními, které však na kosterních pozůstatcích nezanechaly žádné stopy.

K nejzajímavějším nálezům na kostech studovaného souboru patřily bezesporu známky válečných poranění a tehdejších terapeutických zásahů. Zajímavým nálezem střelné rány, která zanechala stopy na kostech z hrobové jámy z Jiříkovic, bylo poranění prvního hrudního obratle střelou o průměru 16 mm, která oddělila obratlový oblouk a uvízla v páteřním kanálu. Vzhledem k závažnosti a rozsahu šlo bezpochyby o poranění smrtelné. Dalším nálezem typického střelného poranění na kosterních pozůstatcích z Jiříkovic byla tříštivá zlomenina těla stehenní kosti. Zlomeninou byla postižena pravá stehenní kost dospělého muže. Zachována zůstala jen její proximální polovina, zatímco zbylá část těla byla roztržena do 6 větších úlomků. Celý distální konec stehenní kosti se nezachoval. Vzhledem k lokalizaci léze byla s největší pravděpodobností zasažena stehenní tepna v distálním úseku v místě tzv. canalis adductorius, jímž se tepna dostává ze stehna na zadní stranu kolenního kloubu. V tomto případě není pochyb o tom, že postižený krátce po úrazu vykrvácel, protože na zachované kosti nebyly nalezeny žádné známky hojivých procesů, ani terapeutického zásahu, jímž v tehdejší době mohla být v takovém případě pouze amputace. Amputace byly na přelomu 18. a 19. století, tedy v době napoleonských válek, poměrně častým chirurgickým zákrokem. Hlavní indikací k odstranění části těla chirurgickým zákrokem byla rozsáhlá zhmoždění tkání, poranění velkých tepen, nezvládnutelné septické stavy a přetrvávající druhotné (zejména tepenné) krvácení z ran (Knobloch, 1965). V polních podmínkách je absolutní indikací k tomuto chirurgickému zákroku plynatá gangréna na končetinách (Jirásek a kol., 1950, Dobiáš, 1958).

V hrobové jámě z Jiříkovic byly nalezeny tři dlouhé kosti dolních končetin se zřetelnými známkami amputací. V prvním případě se jednalo o amputaci pravé stehenní kosti dospělého muže. Řez byl vedený kolmo na podélnou osu kosti ve vzdálenosti 23 cm od vrcholu velkého chocholíku. Na řezu jsou patrné transverzální linie způsobené amputační pilkou. Periferní pahýl této kosti se v kosterním materiálu nenalezl. Další válečná amputace byla provedena na části těla pravé holenní kosti dospělého jedince. Evidentně se jedná o periferní pahýl, který byl do jámy odhozen, neboť distální část nese známky nezhojené komplikované zlomeniny. Amputační řez byl veden transverzálně, zhruba v polovině holenní kosti, 115 mm nad poraněním. I na tomto řezu jsou patrné zřetelné stopy po amputačním nástroji. Obdobným příkladem amputace je periferní pahýl levé holenní kosti dospělého muže. O důvodu této amputace se nemůžeme jednoznačně vyjádřit, neboť zachovaný fragment kosti nemá žádné stopy po traumatických změnách. V tomto případě mohlo k amputaci vést rozsáhlé poškození měkkých částí bérce, lýtka nebo těžké zranění nohy.

Vzhledem k tomu, že francouzská armáda měla nejlépe propracovanou organizaci medicínské péče, nejvyšší úroveň lékařských věd a hlavně jako vítěz dostatek času k ošetřování zraněných, je pravděpodobné, že tři nalezené amputace z jiříkovské hrobové jámy jsou dokladem mistrovství právě francouzských chirurgů. Je známo, že se slavkovské bitvy přímo účastnil jeden z nejvýznamnějších válečných chirurgů v celé historii medicíny, hlavní chirurg napoleonovy armády, J. D. Larrey (1766-1842), který propracoval a zdokonalil amputační techniku (Junas, 1977, Uhlíř 1984, Niklíček, Štein 1985, Shott 1994).

Vojáci, kteří padli v bitvě nebo zemřeli na zranění přímo na bojišti, byli urychleně pohřbíváni v okolí Slavkova a blízkých vesnicích v mnoha hromadných hrobech. Přesto se šířily epidemie úplavice, tyfu, cholery, neštovic a moru.

Kosterní pozůstatky obětí slavkovské bitvy se dodnes nalézají v celém širokém okolí. Postupně jsou pietně ukládány do ossaria v Mohyle míru na prateckém návrší. Případ

zajímavého souboru kostí z Jiříkovic (Rohlenky) je pouze jedním z řady nálezů a jistě nejde o nález poslední.

Literatura:

Dobiáš, V. 1958: Přehledné dějiny všeobecného a vojenského lékařství. Naše vojsko, Praha.

Jirásek, A., Lichtenberg, J. 1950: Válečná chirurgie. Naše vojsko, Praha.

Junas, J. 1977: Průkopníci medicíny. Avicenum, Praha.

Knobloch, J. 1965: Obecná chirurgie. SZN, Praha.

Niklíček, L., Štein, K. 1985: Dějiny medicíny v datech a faktech. Avicenum, Praha.

Schott, H. 1994: Kronika medicíny. Fortuna Print, Praha.

Uhlíř, D. 1984: Slunce nad Slavkovem. Archiv, MF.